

Elżbieta Sędkowska*

Badania opinii Polaków o Unii Europejskiej

Opinia Polaków o Unii Europejskiej stanowi jedną z najbardziej wnikliwie analizowanych kwestii. W latach 2000-2006 CBOS oraz OBOP przeprowadziły około 200 sondaży dotyczących różnych aspektów związanych z procesem integracji i samą Wspólnotą. Opinia o UE stała się przedmiotem badań także: PBS w Sopocie, Pentora, Eurobarometru oraz tematem wielu publikacji. Dorobek badawczy z lat 2000-2006 zostanie zaprezentowany w dwóch częściach. Za cezurę czasową przyjęto datę uzyskania przez Polskę statusu państwa członkowskiego Unii.

1. Przed akcesją

Pierwsze badanie o społecznym poparciu integracji z Unią Europejską zostało przeprowadzone przez OBOP w dniach 15-17 kwietnia 2000 roku na reprezentatywnej próbie losowej 1044 mieszkańców Polski powyżej 15 roku życia¹. Poziom poinformowania respondentów na temat akcesji był niewielki. Ponad 2/3 badanych

* doktorantka w Zakładzie Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

¹ Komunikat: *Spoleczne poparcie dla integracji Polski z Unią Europejską*, Warszawa: TNS OBOP 2000.

czuło się słabo zaznajomionych z tą dziedziną². Zasób informacji miał charakter fragmentaryczny (szczególnie rolników, którzy byli powiadomieni głównie o kwestiach dotyczących rolnictwa i Wspólnej Polityki Rolnej³), przypadkowy i stereotypowy.

Zainteresowanie uczestnictwem w referendum akcesyjnym zadeklarowała ponad 1/3 badanych uprawnionych do głosowania, natomiast co piąty zapowiedział absencję. 72% osób zamierzających wziąć udział w głosowaniu poparło członkostwo kraju we Wspólnocie, 17% było przeciwnych⁴. Badani uznali, że Polska nie jest gotowa do zjednoczenia. Za szybką integracją, z pominięciem działań dostosowawczych, opowiedziało się 17% pytanych. 68% respondentów uznało, iż przed akcesją należy przeprowadzić reformy w państwie⁵.

² Zob. także: Komunikaty: *Przewidywane skutki integracji Polski z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2001; *Opinie o integracji Polski z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2002; *Poinformowanie o integracji z UE i ocena rządowej kampanii informacyjnej*, Warszawa: CBOS 2003.

³ Na temat poinformowania rolników o kwestiach dotyczących integracji i Wspólnej Polityki Rolnej zob.: M. Halamska, *Charakterystyka społeczna polskich rolników, w: Chłop, rolnik, farmer? Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej – nadzieje i obawy polskiej wsi*, [w:] X. Dolińska (red.), ISP, Warszawa 2000, s. 33; J. Wilkin, *Polskie rolnictwo a Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej*, w: *dz. cyt.*, red. X. Dolińska, s. 192; D. Pyszna, *Informowanie ludności wiejskiej o integracji Polskiz Unią Europejską*, w: *dz. cyt.*, red. X. Dolińska, s. 219; B. Fedyszak-Radziejowska, *Członkostwo w Unii Europejskiej – pierwsze problemy i kryzysy w polskim rolnictwie*, w: *Polska w Unii Europejskiej. Początkowe problemy i kryzysy?*, red. U. Kurczewska, M. Kwiatkowska, K. Sochacka, Warszawa: PISM 2002, s. 178; Z. Mach, *Postawy rolników wobec problemów integracji europejskiej*, [w:] S. Miłkowski (red.), *Polskie rolnictwo a Unia Europejska*, Fundacja „MCRD”, Kraków 1998, z. 34, s. 64.

⁴ Na temat zainteresowania oraz deklaracji uczestnictwa w referendum akcesyjnym zob. Komunikaty: *Poparcie dla integracji z Unią Europejską po szczycie w Kopenhadze*, Warszawa: CBOS 2003; *Poparcie dla integracji cztery tygodnie przed referendum akcesyjnym*, Warszawa: CBOS 2003; *Nieobecni w referendum – przyczyny zapowiadanej absencji*, Warszawa: CBOS 2003.

⁵ Por. komunikaty: *Opinie o integracji Polski z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2002; *Optymizm i pesymizm w myśleniu o efektach integracji europejskiej*, Warszawa: CBOS 2003.

Interesujące spojrzenie na integrację i Unię Europejską zostało ukazane w publikacji Leny Kolarskiej-Bobińskiej⁶. Dostosowywanie do standardów wspólnotowych oraz droga do członkostwa zostały przeanalizowane jako proces wielkiej zmiany społecznej. Opracowanie zawiera wyniki badań sondażowych Sopotkiej PBS przeprowadzonych w czerwcu 2000 roku na ogólnopolskiej próbie 1200 osób. Omówiono tu m.in. poparcie Polaków dla akcesji, typologię postaw aprobujących integrację i niechętnych wobec niej oraz zmienne je warunkujące (np. ocena aktualnej sytuacji w kraju, stosunek do transformacji systemowej i zmian jej towarzyszących)⁷, opinię o skuteczności działania instytucji wspólnotowych⁸ i o relacjach pomiędzy Polską a Wspólnotą⁹, postrzegane korzyści i koszty akcesji¹⁰, wpływ kampanii prezydenckiej na nastawienie do integracji¹¹, spojrzenie na negocjacje akcesyjne¹² i poziom poinformowania o ich przebiegu, oraz przyszłe członkostwo Polski w UE¹³.

Powyższe analizy wykazały, że Unia Europejska była postrzegana przez społeczeństwo jako główny i strategiczny partner kraju. Za sojuszem z UE opowiedziało się więcej respondentów (43%) niż za współpracą ze Stanami Zjednoczonymi i Rosją (odpo-

⁶ L. Kolarska-Bobińska, *Polacy wobec wielkiej zmiany. Integracja z Unią Europejską*, ISP Warszawa 2001.

⁷ X. Dolińska, *Członkostwo Polski w Unii Europejskiej: od poparcia do odrzucenia*, [w:] tamże, s. 13-49.

⁸ M. Warchała, *Wizerunek Unii Europejskiej*, [w:] tamże, s. 51-64.

⁹ J. Kucharczyk, *Polska – Unia: nierówne partnerstwo*, [w:] tamże, s. 65-84.

¹⁰ M. Strzeszewski, *Dostosowanie do Unii Europejskiej: nadzieje, obawy, koszty*, [w:] tamże, s. 85-122.

¹¹ B. Roguska, *Postrzeganie elit politycznych w kontekście integracji*, [w:] tamże, s. 123-134. Artykuł powstał w oparciu o odpowiedzi reprezentatywnej próby 1200 dorosłych mieszkańców Polski na pytania zadane po wyborach prezydenckich w październiku 2000 roku..

¹² P. Jaworski, *Negocjacje Polski z Unią Europejską*, [w:] tamże, s. 135-148.

wiednio 13% i 11%). Zadeklarowani zwolennicy wśród badanych stanowili 50%, a przeciwnicy 13%. Negocjacje akcesyjne kojarzyły się pytanym raczej z ustępstwami niż walką i grą o własne interesy. Zasadniczą kwestią było zaufanie do rządu i wiara w to, iż potrafi racjonalnie pokierować procesem przemian. Stosunek do elit władzy stanowił czynnik istotnie wpływający na podejście do akcesji.

Integracja stanowiła wówczas pewną abstrakcję i odległą perspektywę, dlatego bardzo trudno było prognozować jej wpływ na sytuację kraju, rodziny, zakładu pracy. W ocenie przewidywanych konsekwencji zjednoczenia dominowała niepewność i niewiedza. Na członkostwie we Wspólnocie miały zyskać w pierwszej kolejności elity wykształcenia oraz elity władzy, natomiast przegranymi mieli być rolnicy, robotnicy, mali i średni przedsiębiorcy. Zyskać mieli natomiast beneficjenci transformacji. W Polsce akcesja zbiegła się z transformacją, dlatego bardzo trudno było rozdzielić te wzajemnie dopełniające się procesy¹⁴.

Na opinię o Unii Europejskiej składa się między innymi ocena państw członkowskich Wspólnoty. Kwestia ta została poruszona w publikacjach Małgorzaty Sikorskiej¹⁵, Xymeny Dolińskiej i Mateusza Fałkowskiego¹⁶ oraz Michała Warchali¹⁷. Opracowania stanowiły części dwóch projektów realizowanych przez Instytut

¹³ B. Roguska, *Poziom poinformowania o integracji*, [w:] tamże, s. 149-158.

¹⁴ Zob. J. M. Fiszler, *Unia Europejska a Polska. Dziś i jutro*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002, s. 132.

¹⁵ M. Sikorka, *Polska – Austria. Wzajemny wizerunek w okresie rozszerzenia Unii Europejskiej*, ISP, Warszawa 2000.

¹⁶ X. Dolińska, M. Fałkowski, *Polska – Niemcy. Wzajemny wizerunek w okresie rozszerzenia Unii Europejskiej*, ISP, Warszawa 2000.

¹⁷ M. Warchala, *Polska – Francja. Wzajemny wizerunek w okresie rozszerzenia Unii Europejskiej*, ISP, Warszawa 2000.

Spraw Publicznych: „Reakcja zagraniczna na proces rozszerzenia Unii Europejskiej” oraz „Wzajemny wizerunek Polaków i mieszkańców Unii Europejskiej”. Badanie wizerunku Austrii i Austriaków w Polsce zostało przeprowadzone na reprezentatywnej próbie 1004 dorosłych mieszkańców, pomiar wizerunku Niemiec i Niemców na próbie 1023 osób, a Francji i Francuzów na próbie 1033 osób. Badania zostały zrealizowane przez PBS w Sopocie w lutym i listopadzie 2000 roku.

Wyniki pomiarów nasuwały wniosek, iż wizerunek krajów i narodów opierał się w większym stopniu na stereotypach niż rzeczywistych relacjach. Austria była postrzegana jako kraj schludny, zamożny i nowoczesny, Francja – wykwintny i elegancki, Niemcy – dostatni, w którym o sukcesie obywateli decyduje dobra organizacja pracy, gospodarność, solidność i porządek.

Sympatię wobec Austriaków wyraziło 41% badanych, niechęć 20%. 60% respondentów uznało, że najsilniejszą pozycję w Unii Europejskiej posiadają Niemcy. Pozytywne nastawienie do narodu niemieckiego wyraziło 38% Polaków, negatywne 24%. Największą aprobatę zyskali Francuzi (55% respondentów obdarzyło ich dużą lub bardzo dużą sympatią, niechęcią 6%).

Interesujące dane przyniosło badanie przeprowadzone przez CBOS w dniach 2-5 marca 2001 roku na reprezentatywnej próbie losowo-adresowej 1050 osób. Wyniki zestawiono z pomiarem ICM Research w Wielkiej Brytanii z okresu 3-14 luty 2001 roku na próbie 1013 dorosłych osób¹⁸. Dotyczyły one między innymi oczekiwanego

¹⁸ Komunikat: *Brytyjczycy i Polacy o rozszerzeniu Unii Europejskiej*, CBOS, Warszawa 2001.

zakresu terytorialnego Unii Europejskiej. Tu poddaje analizie tylko opinię Polaków.

Przeważał pogląd (56%), że do Wspólnoty powinny należeć wyłącznie te państwa, które spełniają ściśle określone kryteria. 20% badanych stwierdziło, iż powinna ona obejmować całą Europę, 5%, że nie powinna się rozszerzać, 4%, że powinna się zmniejszyć lub ulec rozwiązaniu, natomiast 15% nie miało zdania na ten temat¹⁹.

W dniach 1-4 czerwca 2001 roku CBOS przeprowadziło sondaż na temat stosunku do integracji Polski z Unią Europejską na próbie losowo-adresowej, w którym uczestniczyło 1052 dorosłych Polaków²⁰. Za wejściem kraju do UE opowiedziało się wówczas 54% ankietowanych, przeciwników było 29%, natomiast 17% nie miało zdania. Badani dobrze poinformowani o akcesji częściej wyrażali aprobatę dla niej niż osoby słabo zaznajomione. Co dziesiąty ankietowany uznał, iż najbardziej korzystne byłoby przystąpienie do Wspólnoty przed 2003 rokiem, 18% wskazało rok 2003, a 11% 2004 jako najbardziej odpowiednią datę akcesji, natomiast 23% uznało, że zjednoczenie powinno nastąpić w 2005 roku lub później. 18% respondentów odpowiedziało, iż Polska nie powinna w ogóle przystępować do Unii.

CBOS przeprowadziło sondaż w ostatnim kwartale 2001 roku (12-15 października) na próbie losowo-adresowej liczącej 1020 osób powyżej 18 roku życia²¹. 56% Polaków opowiedziało się za

¹⁹ Por. komunikat: *Postawy Polaków, Duńczyków i Holendrów wobec rozszerzenia Unii Europejskiej*, Warszawa: CBOS 2003.

²⁰ Komunikat: *Stosunek do integracji Polski z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2001.

²¹ Komunikat: *Spoleczne poparcie dla integracji z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2001.

członkostwem kraju we Wspólnocie, a co czwarty był temu przeciwny. Biorąc pod uwagę elektorat partii politycznych, integracja cieszyła się nieco większym poparciem osób deklarujących poglądy lewicowe i centrowe niż prawicowe lub indyferentnych politycznie. Innymi zmiennymi społeczno-demograficznymi wpływającymi na wskazanie bądź odrzucenie Unii Europejskiej były: wiek, wykształcenie, status materialny, miejsce zamieszkania, płeć, poziom religijności.

Przychylnie opinie o UE oraz nastawienie prointegracyjne wyrażali przede wszystkim ludzie młodzi, z wykształceniem wyższym, zamożni, mieszkańcy miast, zamieszkujący województwa zachodnie, częściej mężczyźni niż kobiety. Niechętni wobec opcji pronunijnej byli natomiast najstarsi, osoby z wykształceniem podstawowym, najmniej zarabiające, najbardziej religijne (biorąc pod uwagę częstotliwość udziału w praktykach religijnych), mieszkańcy wsi oraz województw położonych na wschodzie kraju. Co istotne, nawet w grupach, w których liczba wskazań na UE była wyraźnie niższa niż w pozostałych, partnerstwo z Unią było najczęściej wybieranym rozwiązaniem. Wyjątek stanowili jedynie rolnicy tworzący jedyną kategorię zawodową, w której przeciwnicy integracji przez długi okres przeważali nad jej zwolennikami.

Na uwagę zasługuje publikacja powstała w 2002 roku na zlecenie Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej²². Składa się ona z dwóch części: pierwsza zawiera przegląd społecznych ocen i opinii o przebiegu procesu dostosowywania do członkostwa i przewidywa-

²² *Spoleczne aspekty integracji Polski z Unią Europejską. Badania i ekspertyzy 2001-2002*, UKIE, Warszawa 2002.

nych następstw funkcjonowania kraju we Wspólnocie²³, na drugą składają się analityczne opracowania wybranych problemów (np. tożsamości kulturowej Polaków w kontekście integracji²⁴, czynników różnicujących poparcie akcesji w perspektywie regionalnej²⁵, społecznego kontekstu negocjacji akcesyjnych w dziedzinie rolnictwa²⁶).

Dane wykorzystane w części pierwszej pochodzą z okresowych badań Ipsos-Demoskop, GfK-Polonia, PBS-Sopot przeprowadzanych do grudnia 2001 roku na zamówienie UKIE, analiz i opracowań Departamentu Monitoringu Społecznego i Analiz Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, badań ISP, CBOS, OBOP, Pentora, Eurobarometru. Dotyczyły one m.in. społecznego poinformowania o Unii Europejskiej, akceptacji integracji, oceny przebiegu negocjacji, wizerunku Wspólnoty. Część druga zawiera ekspertyzy sporządzane na zlecenie UKIE w latach 2001-2002 przez badaczy akademickich. Celem opracowań było dokonanie syntetycznego przeglądu badań opinii o integracji wybranych środowisk: elit władzy²⁷, młodzieży²⁸, przedsiębiorców²⁹, liderów lokalnych³⁰.

²³ E. Skotnicka-Illasiewicz, *Opinia społeczna wobec integracji europejskiej*, [w:] tamże, s. 8-36.

²⁴ P. Boski, *Tożsamość kulturowa Polaków w kontekście integracji europejskiej*, [w:] tamże, s. 37-47.

²⁵ K. Herbst, J. Herbat, *Czynniki różnicujące poparcie dla integracji Polski z Unią Europejską w perspektywie regionalnej*, [w:] tamże, s. 58-78.

²⁶ B. Fedyszak-Radziejowska, *Społeczny kontekst negocjacji akcesyjnych w dziedzinie rolnictwa*, [w:] tamże, s. 129-147.

²⁷ E. Skotnicka-Illasiewicz, *Integracja europejska jako wymiar kultury politycznej parlamentarzystów III kadencji sejmu RP*, [w:] tamże, s. 73-93.

²⁸ B. W. Mach, *Młodzież a polskie starania o członkostwo w Unii Europejskiej*, [w:] tamże, s. 148-157.

²⁹ Z. Mach, *Polscy przedsiębiorcy o akcesji Polski do Unii Europejskiej*, [w:] tamże, s. 94-103.

W połowie stycznia 2002 roku pomiarowi została poddana przez CBOS próba losowo-adresowa 973 dorosłych mieszkańców Polski³¹. Dotyczył on nadziei i obaw związanych ze zjednoczeniem kraju ze Wspólnotą, które rzutowały w dużym stopniu na postrzeganie Unii Europejskiej. Nadzieje zwolenników integracji były związane przede wszystkim z aspektami gospodarczymi: zmniejszeniem bezrobocia ze względu na możliwość podjęcia pracy za granicą (26%), poprawą sytuacji gospodarczej w kraju (19%), podniesieniem standardu życia w Polsce (18%). Badanie potwierdziło postrzeganie Unii Europejskiej przede wszystkim jako wspólnoty o charakterze ekonomicznym, rzadziej jako wspólnoty politycznej i społeczno-kulturowej³². Niewielka liczba osób (4%) dostrzegła szansę poprawy sytuacji polskiego rolnictwa w związku z członkostwem. Ankietowani popierający akcesję uzasadniali swoje stanowisko potrzebą modernizacji gospodarki, procesami zjednoczeniowymi w Europie i na świecie, globalizacją oraz logiką przemian systemowych w Polsce.

Obawy przeciwników wstąpienia Polski do UE stanowiły poniekąd odwrócenie racji wysuwanych przez zwolenników. Dotyczyły one przede wszystkim niskiej konkurencyjności polskiej go-

³⁰ G. Pożarlik, *Integracja europejska z perspektywy lokalnych elit politycznych*, w: tamże, s. 104-115; D. Niedźwiedzki, *Władze lokalne w Polsce a Unia Europejska: postawy i rola w procesie integracji*, w: tamże, s. 116-128.

³¹ Komunikat: *Argumenty zwolenników i przeciwników integracji Polski z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2002.

³² M. Góra, *Wiedza o integracji europejskiej – rolnicy, przedsiębiorcy, kadra kierownicza i lokalni decydenci*, w: *Polska lokalna wobec integracji europejskiej*, red. Z. Mach, D. Niedźwiedzki, Kraków: TAIWPN „Universitas” 2002, s. 54; P. Kubicki, G. Pożarlik, *Obrazy integrującej się Europy. Autoidentyfikacja lokalna, narodowa i europejska mieszkańców regionu dolnośląskiego, lubelskiego i podkarpackiego*, w: dz. cyt., red. Z. Mach, D. Niedźwiedzki, s. 100.

spodarki. Obawiano się, iż w związku z dużą asymetrią ekonomicznych potencjałów kraju i Wspólnoty na akcesji zyskają przede wszystkim dotychczasowi członkowie. Ponadto wskazywano na możliwość wykupienia polskiego kapitału przez cudzoziemców, niekorzystne konsekwencje dla rolnictwa i niektórych gałęzi przemysłu oraz poziomu bezrobocia w kraju³³.

Na przełomie kwietnia i maja 2002 roku CBOS wykonało badanie na zlecenie ISP. Docelowo przeprowadzono 1000 wywiadów. Część z nich została zrealizowana na ogólnopolskiej losowo-adresowej próbie mieszkańców wsi (743 wywiady z próby wyjściowej N=984), część na kwotowej próbie rolników (300 wywiadów z próby wyjściowej N=300). Analiza wyników pomiaru została zestawiona w publikacji Leny Kolarskiej-Bobińskiej³⁴. Opracowanie stanowiło podsumowanie opinii mieszkańców wsi o akcesji oraz uzupełnienie książki Xymeny Dolińskiej³⁵.

Publikacja zawiera analizę społeczno-ekonomiczną polskiej wsi³⁶, poglądów rolników na temat sytuacji wsi i rolnictwa, strategii adaptacyjnych przyjmowanych przez jej mieszkańców w obliczu zjednoczenia z UE³⁷, postrzeganych konsekwencji akcesji³⁸, postaw rolników i mieszkańców wsi wobec integracji, poziomu ich wiedzy i

³³ Zob. także: Komunikaty: *Poglądy na temat integracji z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2001; *Motywy poparcia lub odrzucenia integracji*, Warszawa: CBOS 2003; *Opinie o integracji Polski z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2002; *Nadzieje i obawy związane z integracją*, Warszawa: CBOS 2003; *Poglądy na temat integracji z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2001.

³⁴ L. Kolarska-Bobińska (red.), *Mieszkańcy wsi o integracji europejskiej: opinie, wiedza, poinformowanie*, ISP, Warszawa 2002.

³⁵ X. Solińska (red.), *Chłop, rolnik*, ISP, Warszawa 2000.

³⁶ B. Fedyszak-Radziejowska, *Charakterystyka społeczno-ekonomiczna mieszkańców wsi*, [w:] L. Kolarska-Bobińska (red.), *Mieszkańcy...*, dz. cyt., s. 7-24.

³⁷ J. Wilkin, *Strategie adaptacyjne mieszkańców wsi*, [w:] tamże, s. 25-36.

poinformowania o tym procesie³⁹. Podkreślano w niej znaczenie opinii badanej zbiorowości o integracji. Mieszkańcy wsi z jednej strony najbardziej sprzeciwiali się akcesji, z drugiej strony byli postrzegani jako kategoria społeczna, która może zyskać na członkostwie we Wspólnocie.

Komunikat z badania przeprowadzonego przez CBOS w dniach 11-14 października 2002 roku na próbie losowo-adresowej liczącej 1231 dorosłych Polaków zawierał informacje o zainteresowaniu i poinformowaniu na temat integracji Polski z Unią Europejską⁴⁰. 67% respondentów zadeklarowało zainteresowanie tą problematyką, w tym co szósty wyraził duże zaciekawienie (17%). Spośród cech społeczno-demograficznych najsilniej skorelowaną z zainteresowaniem była zmienna wykształcenia. Kwestią akcesji zaciekawionych było 44% osób z wykształceniem podstawowym (w tym bardzo 8%) i 85% z wykształceniem wyższym (w tym bardzo 38%).

Badanie odzwierciedlało efekt kampanii informacyjnej na temat integracji – swój stan poinformowania w tej sprawie dobrze oceniło 12% badanych, a średnio 42%. Bardziej zadowoleni ze swojego poziomu wiedzy w tej dziedzinie byli mężczyźni niż kobiety, mieszkańcy miast niż wsi, osoby lepiej wykształcone. Odsetek ankietowanych słabo poinformowanych był wciąż znaczny (44%), jednak w odniesieniu do badań sprzed kilku miesięcy widoczna była poprawa. Wzrosła bowiem liczba osób, które zetknęły się z wiado-

³⁸ K. Pankowski, *Proces integracji w opinii mieszkańców wsi*, [w:] tamże, s. 37-59.

³⁹ B. Roguska, *Wiedza i poinformowanie o integracji Polski z Unią Europejską*, [w:] tamże, s. 60-88.

⁴⁰ Komunikat: *Poparcie dla integracji Polski z Unią Europejską*, Warszawa: CBOS 2002.

mościami na temat integracji (72% ogółu badanych) oraz poszukujących informacji o Unii Europejskiej z własnej inicjatywy.

Ocena rządowej kampanii informacyjnej nie była jednoznaczna. Badani zwrócili uwagę na to, że posiadała ona przede wszystkim walory promocyjne, w mniejszym stopniu wartości informacyjne. Zaspakajała głównie potrzeby zwolenników integracji, pomijając racje przeciwników. 53% uczestników pomiaru wyraziło opinię, że w pierwszej kolejności zachęcała do opowiedzenia się w referendum za zjednoczeniem Polski z Unią Europejską. Prawie połowa badanych uznała, że budziła zaciekawienie Wspólnotą i akcesją, a tylko 1/3 stwierdziła, iż odpowiadała na najważniejsze pytania dotyczące członkostwa i wskazywała, gdzie szukać dokładnych informacji na ten temat.

Na szczególną uwagę zasługuje sondaż zrealizowany przez OBOP w dniach 11-13 stycznia 2003 roku na reprezentatywnej próbie losowej 1007 mieszkańców kraju powyżej 15 roku życia⁴¹. Został on przeprowadzony tuż po szczycie w Kopenhadze, podczas którego Polska zakończyła negocjacje akcesyjne oraz została zaproszona do członkostwa w Unii Europejskiej od 1 maja 2004 roku, po pozytywnym zatwierdzeniu tej decyzji w referendum akcesyjnym. Na pytanie o emocje wywoływane perspektywą przystąpienia do Wspólnoty w połowie 2004 roku, 36% badanych wyraziło zadowolenie, 31% obojętność, 25% zmartwienie, a 8% nie miało zdania. Szczyt w Kopenhadze przyczynił się do przesunięcia na stronę uczuć pozytywnych i obojętności. Bardziej przychylnemu nastawieniu

⁴¹ Komunikat: *Polacy o przystąpieniu do Unii Europejskiej przed i po szczycie w Kopenhadze*, Warszawa: TNS OBOP 2003.

sprzyjały: wyższe wykształcenie, lepsza sytuacja materialna, miejsce zamieszkania (dobry nastrój towarzyszył w większości mieszkańcom miast), preferencje polityczne (radość z powodu nieodległej akcesji wyrażał w większym stopniu elektorat PO, SLD-UP, PiS, w mniejszym PSL, Samoobrony, LPR).

Od 27 lutego do 4 marca 2003 roku CBOS przeprowadziło badanie na reprezentatywnej próbie 975 dorosłych mieszkańców Polski. Zostało ono zrealizowane przed referendum akcesyjnym oraz w okresie wyjątkowo złych ocen rządu i parlamentu w kraju. W oparciu o jego wyniki powstała publikacja Krzysztofa Pankowskiego⁴² zawierająca dane dotyczące poziomu zaufania do państwowych i europejskich instytucji władzy, wiedzy o Parlamencie Europejskim, wyobrażeń o miejscu Polski we Wspólnocie, pożądanym modelu Europy.

Ocena instytucji wspólnotowych stanowi istotny aspekt opinii o Unii Europejskiej, ponieważ wpływa znacząco na ustosunkowanie do samej Wspólnoty oraz jej legitymizację. Instytucje UE były postrzegane stereotypowo. Ponadto respondenci nie potrafili wskazać różnic pomiędzy nimi i traktowali je jako podobne. Wynikało to przede wszystkim z braku bezpośrednich doświadczeń oraz niewielkiej wiedzy na ich temat. Pomimo to 39% badanych uznało, że darzy je zaufaniem, 19% obojętnością, a tylko 9% nieufnością. Działalność Parlamentu Europejskiego dobrze oceniło 57% ankietowanych, a Komisji Europejskiej 56%. Instytucje UE były postrzega-

⁴² K. Pankowski, *Parlament Europejski oraz polskie i unijne instytucje w opinii Polaków*, ISP, Warszawa 2003.

ne przez respondentów znacznie korzystniej niż instytucje władzy w Polsce.

W lipcu 2003 roku Konwent Europejski przyjął ostateczny projekt Traktatu Konstytucyjnego dla Unii Europejskiej. Jego postanowienia dotyczyły w pierwszej kolejności pogłębienia wspólnotowego wymiaru UE oraz usprawnienia funkcjonowania instytucji Unii po rozszerzeniu o nowych członków. Pojawiła się również inicjatywa utworzenia w przyszłości wspólnych sił obronnych państw członkowskich. Debata tocząca się na arenie międzynarodowej zainicjowała badania przeprowadzone przez CBOS w dniach 4-7 lipca 2003 roku na próbie losowo-adresowej 952 dorosłych osób⁴³. Badani wyrazili umiarkowane poparcie dla propozycji utworzenia urzędu prezydenta Rady Europejskiej (32% było przychylnych tej koncepcji), wspólnego rządu (47% poparło tą ideę), ministra spraw zagranicznych UE (45% była za). Z akceptacją spotkała się idea utworzenia oddziałów wojskowych pod wspólnym dowództwem (52%).

Niechęć do prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej wyrażono pod wpływem kontrowersji w sprawie wojny w Iraku i krytyki proamerykańskiego stanowiska Polski w strukturach UE. Osoby popierające członkostwo w Unii w większości przychylnie odnosiły się do koncepcji nadania jej bardziej wspólnotowego charakteru. Przeciwnicy integracji częściej odrzucali niż aprobowali każde z przedstawionych rozwiązań.

Wiele istotnych aspektów dotyczących opinii o Unii Europejskiej uwzględniło badanie przeprowadzone przez CBOS w

dniach 3-6 października 2003 roku na próbie losowej 1016 dorosłych osób⁴⁴. Zostało ono zrealizowane w trakcie trwania międzyrządowej konferencji w Rzymie, podczas którego miały zapadnąć decyzje o ostatecznym kształcie Traktatu Konstytucyjnego regulującego funkcjonowanie rozszerzonej Unii. Wiedza o projekcie Traktatu była niewielka – 41% nic o nim nie słyszało, tylko 12% orientowało się o zapisach w nim zawartych.

Debata publiczna o Traktacie Konstytucyjnym odnosiła się w pierwszej kolejności do sposobu podejmowania decyzji w Radzie UE. Wywołało to dyskusję odnośnie kierunku, w jakim Wspólnota powinna zmierzać. Ponad 1/3 respondentów uznawała, że decyzje powinny zapadać za zgodą większości państw (zasada większości głosów), niespełna 1/3 stała na stanowisku, że wymagają one zgody wszystkich członków (zasada jednomyślności), ponad 1/4 uzależniała sposób decydowania od ważności rozpatrywanej sprawy.

W dniach 9-12 stycznia 2004 roku CBOS przeprowadziło badanie na liczącej 1057 osób losowej próbie dorosłych Polaków. Dotyczyło ono percepcji państw członkowskich Unii w kategoriach sprzymierzeńców bądź niechętnych Polsce⁴⁵. Nieporozumienia w sprawie Traktatu Konstytucyjnego, a także różnice stanowisk wobec interwencji w Iraku zaważyły na postrzeganiu państw Unii Europejskiej jako przyjaznych bądź nieprzychylnych naszemu krajowi. Wśród największych sojuszników respondenci wymienili w pierwszej kolejności Hiszpanię (45%). Stosunkowo często do tej grupy ankietowani zaliczali także Wielką Brytanię (26%), w dalszej kolej-

⁴³ Komunikat: *Jakich instytucji chcemy w UE?*, Warszawa: CBOS 2003.

⁴⁴ Komunikat: *O przyszłej konstytucji Unii Europejskiej*, Warszawa: CBOS 2003.

ności Niemcy (19%) i Włochy (18%). Wśród państw niechętnych Polsce respondenci najczęściej wskazywali Niemcy (57%) i Francję (54%)⁴⁶.

Decyzja o przystąpieniu kraju do Unii Europejskiej oznaczała zgodę na cedowanie części kompetencji państwa na poziom wspólnotowy. Kwestia odnośnie do tego, jak dalece Polacy chcą integrować się z państwami UE oraz w jakich sprawach gotowi są przekazać kompetencje, była przedmiotem badania CBOS w dniach 5-8 marca 2004 roku na próbie losowej 1022 osób⁴⁷. Zgodę na członkostwo we Wspólnocie wyraziło 62% badanych, przeciwnych było 29%. Dużemu poparciu akcesji towarzyszyło przekonanie, że większość dziedzin życia społecznego powinna pozostać w wyłącznej kompetencji państwa, na uwspólnotowanie godzono się tylko w przypadku niektórych.

Zdaniem badanych, każde państwo członkowskie powinno prowadzić własną politykę podatkową, regulować prawną dopuszczalność przerywania ciąży i kierować działaniami ze sfery świadczeń socjalnych: systemem szkolnictwa, ochroną zdrowia, pomocą społeczną. Niejednoznaczne opinie wyrażono natomiast na temat rozstrzygnięć dotyczących takich dziedzin, jak: polityka zagraniczna, gospodarcza, rolna. Chętnie godzono się na przekazanie całości lub części kompetencji państwa na szczebel wspólnotowy w dziedzinach: ochrony środowiska, polityki obronnej, ochrony granic, ochro-

⁴⁵ Komunikat: *Postrzegany stosunek krajów UE do Polski*, Warszawa: CBOS 2004.

⁴⁶ Na temat postrzegania przez Polaków państw członkowskich Unii Europejskiej zob. Komunikat: *Sympatia i niechęć do innych narodów*, Warszawa: CBOS 2003.

⁴⁷ Komunikat: *W jakich sprawach powinna decydować Unia Europejska, a w jakich państwa członkowskie*, Warszawa: CBOS 2004.

ny konsumenta, polityki celnej. W tych obszarach najprawdopodobniej regulacje wspólnotowe były postrzegane jako skuteczniejsze niż przepisy obowiązujące w kraju.

2. Po akcesji

Tuż po uzyskaniu przez Polskę statusu państwa członkowskiego, w dniach 6-9 maja 2004 roku OBOP przeprowadził badanie na reprezentatywnej próbie losowej 1004 mieszkańców kraju powyżej 15 roku życia⁴⁸. Według danych 77% Polaków czuło się Europejczykami, jednak zaledwie 23% miało poczucie tożsamości europejskiej. 60% badanych przewidywało, że historia oceni zjednoczenie z Unią Europejską jako sukces, tylko 7% spodziewało się uznania tego wydarzenia za duży sukces, 15% za porażkę, a 1% za wielką porażkę. Co czwarty respondent nie potrafił ocenić znaczenia akcesji w perspektywie historycznej.

Badania CBOS z lat 2000-2004, z uwzględnieniem pomiarów dokonanych po akcesji do Unii Europejskiej, zostały zestawione w publikacji Krzysztofa Zagórskiego i Michała Strzeszewskiego⁴⁹. Dotyczyła ona m.in.: poparcia dla członkostwa kraju w UE, społeczno-demograficznego oraz regionalnego zróżnicowania aprobaty integracji, opinii o skutkach akcesji, pozycji Polski w Unii i postrzeganego stosunku państw członkowskich do niej, wyobrażeń o kształcie Wspólnoty⁵⁰. Głównym celem opracowania było ukazanie ewo-

⁴⁸ Komunikat: *O Polsce w Europie i w Unii Europejskiej*, Warszawa: TNS OBOP 2004.

⁴⁹ K. Zagórski, M. Strzeszewski (red.), *Polska – Europa – Świat. Opinia publiczna w okresie integracji*, WN „Scholar”, Warszawa 2005.

⁵⁰ B. Roguska, *Polska droga do Unii Europejskiej*, [w:] tamże, s. 16-57.

lucji opinii badanych w poszczególnych obszarach analizy, dlatego zostały przywołane również pomiary z lat wcześniejszych (od 1994 roku).

W dniach 3-15 czerwca 2005 roku Pentor przeprowadził pomiar na zlecenie UKIE na losowej próbie 1000 dorosłych Polaków⁵¹. W badaniu została wykorzystana technika wywiadów osobistych z kwestionariuszem. Próba została wybrana warstwowo z uwzględnieniem administracyjnego podziału kraju na regiony, stopnia urbanizacji oraz typów miejscowości (wsie, miasta: do 20 tys., od 20 do 70 tys., od 70 do 200 tys. oraz ponad 200 tys. mieszkańców). Zostały poruszone dwie kwestie: postrzeganie Europy i Unii Europejskiej oraz opinia na temat Traktatu Konstytucyjnego.

Wiedza o tym dokumencie była nikła, dlatego w jego ocenie badani odwoływali się do własnego stosunku do Unii. 46% respondentów uznało, że państwa należące do UE łączą wspólne interesy, a 22% zdefiniowało Europę jako wspólnotę. 32% stwierdziło, że kraje członkowskie więcej łączy niż dzieli, a tylko 20%, że dzięki przynależności do Wspólnoty mają dużo większe możliwości rozwoju. Respondenci uznali, iż Polska jest związana z UE przede wszystkim w sprawach gospodarczych i bezpieczeństwa. Kwestie współpracy w wymiarze kulturowym i aksjologicznym zostały oszacowane jako mniej istotne. Według spostrzeżeń badanych Unia Europejska stanowi: wspólnotę gospodarczą i polityczną, źródło pomocy w rozwiązywaniu problemów ekonomicznych i socjalnych, ale także potencjalne zagrożenie i konieczność.

⁵¹ Raport: *Polacy wobec Traktatu Konstytucyjnego*, Warszawa: Pentor 2005.

Badanie CBOS, przeprowadzone w dniach 1-4 lipca 2005 roku na próbie losowej 1021 mieszkańców Polski, zawierało informacje na temat postrzegania Unii Europejskiej⁵². W opinii ankietowanych bardzo prawdopodobnym wariantem rozwoju Unii po ostatnim poszerzeniu jest powstanie Europy „dwóch prędkości”, tzn. podział na państwa o większym potencjale, bardziej zaawansowane w procesie integracji i ściślej ze sobą współpracujące (tzw. jądro integracji) oraz zapóźnione w przechodzeniu drogi prowadzącej do ściślejszego zespolenia. Większość badanych oceniła negatywnie takie rozwiązanie i wyraziła obawę przed zepchnięciem Polski na margines integracji. 56% respondentów opowiedziało się za oparciem stosunków pomiędzy członkami UE o model zapewniający możliwie największą suwerenność państw, choć coraz więcej badanych skłaniało się ku głębszej integracji politycznej (25%). Dominowało wyobrażenie o pożądanym kształcie Unii, którego istotę ujmuje model „Europy ojczyzn” gwarantujący zachowanie niezależności. Poparło go 64% respondentów. Za ledwie 16% opowiedziało się za wizją Wspólnoty jako państwa federalnego na wzór Stanów Zjednoczonych.

W opinii badanych Unia Europejska nie zupełnie realizuje zasadę wspólnego dobra – częściej jest unią egoizmów narodowych niż unią solidarną. Przejawem tego jest na przykład zróżnicowanie wysokości dopłat bezpośrednich czy zamknięcie rynków pracy przez niektóre państwa członkowskie, co uniemożliwia zatrudnienie obywateli nowych członków. Pomimo dominującego przekonania, że egoizmy narodowe biorą górę nad troską o wspólne dobro, więk-

⁵² Komunikat: *Opinie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, Warszawa: CBOS 2005.

szość respondentów wyraziła nadzieję na możliwość pogodzenia interesów własnych z troską o interesy całej UE. W przeciwnym razie nie byłoby możliwe osiągnięcie pełnej jedności, a rywalizacja może nadszarpanąć spójność prawno-ekonomiczną.

Badanie CBOS z 14-18 września 2005 roku przeprowadzone na próbie losowej 1028 dorosłych mieszkańców Polski wskazywało na pogorszenie się opinii o działaniu instytucji wspólnotowych⁵³. Członkostwo w Unii Europejskiej wpłynęło co prawda na umocnienie się społecznego zaufania do Wspólnoty, ale nastąpił wzrost liczby osób krytykujących funkcjonowanie Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej. 52% badanych uznało, że zajmują się one ważnymi sprawami, 45%, że działają sprawnie, a 43%, że uczciwie. 30% ankietowanych stwierdziło, iż instytucje UE troszczą się o dobro obywateli, natomiast 44% że dbają przede wszystkim o interesy urzędników. Wejście do Unii oraz przeprowadzenie powszechnych wyborów do Parlamentu Europejskiego przybliżyły respondentom ich działalność oraz umożliwiły przynajmniej częściową weryfikację nastawienia do nich. Funkcjonowanie instytucji wspólnotowych wciąż było oceniane znacznie lepiej niż działanie instytucji państwowych.

Na początku 2006 roku, według badania CBOS przeprowadzonego w dniach 6-9 stycznia na próbie losowej 1007 dorosłych mieszkańców Polski, liczba zwolenników członkostwa w Unii Europejskiej wynosiła 80%, a liczba przeciwników zaledwie 12%⁵⁴. Do

⁵³ Komunikat: *Pogorszenie się opinii o funkcjonowaniu instytucji unijnych*, Warszawa: CBOS 2005.

⁵⁴ Komunikat: *Ocena brukselskiego szczytu i postrzegany stosunek państw UE do Polski*, Warszawa: CBOS 2006.

najważniejszych sojuszników wśród państw należących do UE badani zaliczyli: Niemcy (35%), Wielką Brytanię (28%), Francję (19%) oraz Hiszpanię i Czechy (po 16%). Za kraje najbardziej niechętnie Polsce respondenci uznali: Francję (26%), Niemcy i Wielką Brytanię (po 25%). Zawieszenie ratyfikacji Traktatu Konstytucyjnego, zmiana rządów w Hiszpanii i Niemczech, negocjacje w sprawie budżetu na lata 2007-2013 przyczyniły się do modyfikacji nastawienia Polaków do członków UE. W opinii 68% badanych Polska powinna mieć w Unii stałych sojuszników, z którymi może współdziałać w różnych sprawach. 12% respondentów opowiedziało się za zawieraniem krótkotrwałych sojuszy. Według ankietowanych przedstawiciele państwa we Wspólnocie bardziej koncentrują się na szukaniu sprzymierzeńców dla realizacji konkretnych działań i forsowania określonych decyzji niż na budowaniu strategicznego partnerstwa.

Między 27 marca a 1 maja 2006 roku Eurobarometr przeprowadził badanie na zlecenie Komisji Europejskiej⁵⁵. Próba została dobrana w analogiczny sposób do poprzednio analizowanego pomiaru Eurobarometru. Dotyczył on między innymi skutków zjednoczenia Polski z Unią Europejską. Okazały się pozytywne doświadczenia Polaków z dwóch lat członkostwa. Nie sprawdziły się czarne scenariusze przewidujące wzrost bezrobocia czy wysoką inflację. Przeciwnie, niektóre kategorie społeczne sceptyczne wobec Wspólnoty,

⁵⁵ Raport: *Eurobarometr 65 – opinia publiczna w Unii Europejskiej*, Warszawa: Eurobarometr 2006.

szczególnie rolnicy, zyskały na zjednoczeniu z nią⁵⁶. Pozytywny wpływ członkostwa na sytuację na rynku pracy dostrzegł co drugi respondent, przede wszystkim w związku z możliwością podjęcia zatrudnienia w krajach UE. 72% Polaków wyraziło zadowolenie ze swojego życia, ponad połowa uznała akcesję za coś dobrego oraz stwierdziła, że kraj na niej skorzystał.

*
* *

Przywołane badania poruszają najważniejsze aspekty opinii o Unii Europejskiej. Postrzeganie UE odzwierciedlały m.in.: poparcie dla integracji, zainteresowanie i wiedza na jej temat, sposób głosowania w referendum akcesyjnym, wybór partnera współpracy politycznej i gospodarczej Polski, emocje wywołane zjednoczeniem, oczekiwane korzyści i koszty członkostwa. Opinię o Unii warunkowały zmienne społeczno-demograficzne respondentów: wiek, płeć, miejsce i region zamieszkania, wykształcenie, sytuacja materialna, religijność, poglądy polityczne.

Z przeglądu badań wynika, że wraz z upływem czasu następował wzrost zainteresowania i poinformowania o UE oraz akceptacji akcesji. Nastawienie do państw członkowskich Unii zmieniało się w zależności od sytuacji na arenie międzynarodowej. Stabilne było uczucie niechęci i dystansu wobec Niemiec. Nadzieje i obawy związane z integracją dotyczyły głównie aspektów gospodarczych. Po-

⁵⁶ Zob.: W. Poczta, *Wpływ integracji z Unią Europejską na położenie ekonomiczne rolnictwa polskiego w pierwszych latach po akcesji*, „Więś i Rolnictwo”, 2/2004, s. 251.

twierdziło to postrzeganie Unii Europejskiej przede wszystkim jako wspólnoty ekonomicznej. Na zjednoczeniu, według wyników badań sprzed akcesji, miały zyskać w pierwszej kolejności elity wykształcenia oraz elity władzy, natomiast przegranymi mieli być rolnicy, robotnicy, mali i średni przedsiębiorcy. Doświadczenia pierwszych lat członkostwa zweryfikowały przypuszczenia, ponieważ w odczuciu badanych na integracji zyskali przede wszystkim producenci rolni.

Zjednoczenie Polski z UE zmieniło postrzeganie instytucji wspólnotowych. Wzrosła liczba osób krytykujących funkcjonowanie Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej. Wejście do Unii przybliżyło respondentom ich działalność oraz umożliwiło przynajmniej częściową weryfikację nastawienia do nich. Mimo to instytucje europejskie były oceniane znacznie lepiej niż instytucje państwowe. Ponadto respondenci niezmiennie wyrażali przekonanie o konieczności oparcia stosunków pomiędzy członkami UE o model „Europy ojczyzn”, gwarantujący dużą niezależności państw.